

WERNANE BASA SAJRONE SIARAN PEDESAAN RRI SURABAYA

Rosi Cantauri

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
rosicantauri@mhs.unesa.ac.id

Dr. Surana, S.S., M.Hum

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

Abstrak

Wernane basa nduweni titikan sing maneka warna, kuwi kabeh disebabakae basa siji lan liyane nduweni paugeran sing beda-beda, mula saben wong kudu bisa mbedakake lan amngerteni paugeran basa sing digunakake supaya wong sing dijak pacaturan bisa mangerteni apa sing dikandhakake. Wernane basa sajrone panliten iki yaiku anane dialek Surabaya, basa ngoko, krama, alih kode lan campur kode. Sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya iki akeh erna basa kang bisa dideleng saka ilmu sosiolinguistik. Siaran pedesaan RRI Surabaya iki minangka salah sawijine bahan kanggo panulis nлити werna basa apa bae sing diucapake nalika siaran. Babagan kasebut bisa dideleng saka wujud basa sing digunakake. Adhedhasar landhesan panliten ing ndhuwur, punjere panliten yaiku wernane basa sajrone siaran Pedesaan RRI Surabaya. Panliten iki nggunakake metodhe deskriptif kualitatif sing diajab bisa ngolehake gegambaran sing cetha lan objektif ngenani werna basa kang ana ing sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya. Sumber dhata panliten iki arupa ukara-ukara kang ana sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dene teknik sing digunakake kanggo nggumpukake dhata yaiku teknik transkrip, teknik cathet.

Asile panliten sing sepisan yaiku ditemokake 4 ragam basa Jawa, 10 wujud alih kodhe, lan campur kodhe kang kaperang dadi loro yaiku campur kodhe intern lan ektern. Ana 4 wujud campur kodhe intern lan 5 wujud campur kodhe ektern.

PURWAKA

Landhesaning Panliten

Manungsa urip iku ora bisa uwal saka basa. Wis dadi pangerten umum yen antarane basa lan masyarakat iku nduweni sesambungan kang rumaket banget. Basa mujudake sarana kang digawe kanggo komunikasi manungsa karo manungsa liyane. Saben daerah ing Indonesia nduweni basa dhewe-dhewe kang mujudake maneka wernane basa. Wernane basa kalebu perangane ilmu Sosiolinguistik. Sosiolinguistik yaiku salah sawijining ilmu linguistik kang ngrembug sesabungane basa karo sosial masyarakat (Chaer lan Agustina, 1995:5). Dene Basir (2001:146) ngandharake menawa sosiolinguistik yaiku ilmu kang ngrembug babagan basa, budaya lan paedah kanggo srawung jroning masyarakat. Saka andharan kasebut bisa dimangerteni yen ilmu

sosiolingulistik ngrembug perkara basa kang digandengake karo kahanan masyarakat.

Miturut panganggone, wernane basa bisa kaperang dadi loro, yaiku werna basa lisan lan werna basa tulis. Werna basa lisan yaiku werna basa kang digunakake kanthi cara guneman utawa pitutur, dene werna basa tulis yaiku werna basa kang digunakake kanthi cara nulis. Miturut gunane, werna basa uga kaperang maneh dadi lima : werna baku, werna resmi, werna usaha, werna santai lan werna akrab (Nababan, 1993:22).

Sajroning basa jawa ditemokake maneka werna basa. Perangan kang kapisan yaiku undha – usuk basa. Wujude umdha-usuk basa Jawa bisa diperang dadi papat yaiku Ngoko Lugu, Ngoko Alus, Krama Lugu, Krama Alus. Saliyane undha-usuk basa, sajrone basa Jawa

uga ana dhialek. Tuwuhe dhialek basa Jawa dipangaribawani papan panggonane panutur basa.

Penganggone basa jawa ing jaman saiki, ora mung digunakake ing sabendinan, ananging basa jawa uga digunakake dadi sarana pangrembakane salah sawijine adicara ing RRI Surabaya. Adicara kasebut yaiku Siaran Pedesaan kang digiyarake sabendina ing Pro 4 RRI Surabaya tabuh 13.00 WIB. Adicara siaran pedesaan RRI Surabaya iki isine ngenani pacaturan sabendinan kang ngrembag topik tartamtu. Tuladhane kaya pacaturan ing ngisor iki:

P1 : He Dek, toples lag ya umume wadhahe jajan se?

P2 : Gak Mas .. iki ancene apene tak gawe budidaya kroto.

P1 : Kroto?

Pacaturan ing ndhuwur ndudohake pacaturan antarane P1 lan P2 kang ngrembag babagan budidaya kroto. Saka pacaturan kasebut bisa dimangerteni yen P1 nggunakake basa Jawa Dhialek Surabaya. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane tembung-tembung kang diucapake dening P1. Tembung kasebut yaiku “lag” lan “se”. semana uga P2 uga nggunakake basa Jawa Dhialek Surabaya nalika cecaturan karo P1. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane tembung “gak”lan “ancene” kang diucapake dening P2. P1 lan P2 uga nggunakake logat Surabayan nalika cecaturan.

Adhedhasar andharan ing ndhuwur, mula topik panliten iki yaiku wernane basa sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya. Panliten iki diandharake kanthi dhasar pacaturan sajrone adicara kasebut. Dhata sajrone panliten iki yaiku transkrip rekaman adicara siaran pedesaan RRI Surabaya, dene sumber dhatane yaiku pacaturan kang ana sajrone adicara kasebut.

Underane Panliten

Panliten iki munjerake kawigaten marang Werna Basa sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya. Underane panliten mligine kanggo meruhi werna basa kang ana sajrone siaran kasebut. Dene underaning panliten bisa diandharake kaya ing ngisor iki:

- (1) Werna basa apa wae kang digunakake Sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya?
- (2) Kepriye wujud alih kodhe kang ana Sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya?
- (3) Kepriye wujud campur kodhe kang ana sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya?

Ancase Panliten

Saka underan panliten ing ndhuwur, ancane panliten iki yaiku:

- (1) Ngandharake werna basa apa wae kang digunakake sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya?
- (2) Ngandharake wujud alih kodhe kang ana sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya.
- (3) Ngandharake wujud campur kodhe kang ana sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya.

Paedahe Panliten

Panliten iki nduweni paedah tumrap panliti lan pamaos. Kanthi anane panliten iki bisa dikarepake:

1. Panulis, bisa kanggo nambah kawruh babagan basa.
2. Pamaos, bisa kanggo sarana nggampangake anggone maca lan awèh pambiji marang basa kang digunakake sajrone siaran ing medhia sosial Radio.
3. Mahasiswa, kanggo nggampangake nyinaoni basa lan bisa kanggo panutan panliten sabanjure.
4. Piwulang, kanggo bahan ajarlan piwulangan.

Wewatesane Panliten

Wewatesan panliten iki digunakake supaya sajrone nindakake panliten iki supaya ora nggrambyang saka konsep panliten. wewatesan panliten iki yaiku kang kapisan yaiku topik kang diandharake sajrone panliten iki yaiku wernane basa sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya. Kang kapindho yaiku sumber dhata kang digunakake yaiku pacaturan kang ana ing adicara siaran pedesaan RRI Surabaya. Kang kaping telu yaiku dhata kang digunakake yaiku transkrip rekaman adicara siaran pedesaan RRI Surabaya.

TATA CARANE PANLITEN

Desain penliten yaiku rancangan utawa kerangka dasar kanggo netepake sawijining model panliten. Model panliten iki gegayutan karo sipat dhata kang arep dianalisis. Adhedhasar sipat dhata, panaliten bisa dibedakake dadi loro, yaiku , metode kuantitatif lan metode kualitatif.

Moleong (2006:4) ngandharake menawa panaliten kang nggunakake metode *kualitatif* yaiku panaliten kang nggunakake *prosedur* tartamtu kanggo ngasilake dhata deskriptif kang wujud tembung-tembung kang katulis utawa lisan saka manungsa lan solah bawane kang bisa dideleng. Ana ing sajrone panaliten *kualitatif* metode kang biasane digunakake yaiku wawancara, *pengamatan*, lan metode kan manfaatake dokumen. Saliyane iki, Mahsun (2005:233) uga ngandharake menawa panliten *kualitatif* nduweni tujuwan mangerteni *fenomena* sosial kalebu uga *fenomena kebahasaan* kang lagi diteliti.

Saka andharan ing dhuwur panliten ngenani wernane basa sajrone siaran Pedesaan RRI Surabaya minangka panliten kang mung adhedhasar fakta kanthi cara *empiris* urip ing panuture sarta nggunakake *perian* basa kanggo mangsuli pitakonan. Mula saka kuwi panliten iki kagolong deskripsi karo metode kualitatif.

Sumber Dhata lan Dhata

Sumber dhata yaiku subjek sing bisa dijupuk. Sumber dhata iki minangka sumber panggon sing dibutuhake panaliti. Sumber dhata iki bisa ngasilake sawijining bahan sing dadi objek panaliten. Miturut Lofland (ing Moleong, 2008:157) sumber dhata utama panaliten kualitatif yaiku tembung-tembung lan tumindak. Saluwih yaiku dhata tambahan kaya dokumentasi lan liya-liyane.

Ing panliten iki sumber dhatane arupa rekaman siaran pedesaan kang dijupuk saka studio pro4 RRI Surabaya wiwit tanggal 2/10/2017 nganti 20/10/2017, rekaman kang nduweni isi arupa pacaturan sabendinan. Dene dhata ana ing panliten iki arupa pacaturan kang ana sajrone siaranpedesaan rri Surabaya.

Instrumen Panaliten

Instrumen panliten yaiku sarana utawa piranti kang digunakake ngumpulake lan ngolah dhata panaliten. Sesambungan klawan sipate dhata lan jinis panliten, mula instrumen ing panliten iki dibedakake dadi rong jinis, yaiku instrumen utama lan instrumen panyengkuyung. Instrumen panliten nduweni pangaribawa kang wigati. Tanpa anane instrumen, panliten iki ora bisa kalaksanakake. Instrumen panliten minangka piranti kanggo njupuk utawa nggolek dhata kanggo objeke panliten. Instrumen minangka pirantine panliten supaya tata cara sing digunakake gathuk (Arikunto, 2002:126). Gunane instrumen sajrone panliten iki kanggo nggampangake panliti anggone nggolek lan ngumpulake dhata.

Instrumen utama ing panliten iki yaiku peneliti dhewe. Yen instrumen panyengkuyung ing panliten iki yaiku *laptop*, cathetan, lan buku-buku ngenani linguistik mligine sosiolinguistik lan buku-buku liyane sing bisa kanggo nyengkuyung panliten.

Tata Cara Nglumpukake Dhata

Anggone ngumpulake dhata ngenani wernane basa sajrone siaran Pedesaan RRI Surabaya yaiku kanthi cara ngrungoake rekaman lan disalin awujud teks. Teks kasebut kang dadi wujud kanggo neliti wernane basa kasebut. Dadi dhata ing panliten iki ngenani basane Naskah Drama kasebut arupa Dhata teks (print).

Studi Pustaka

Metode iki dianakake kanthi cara ngumpulake dhata-dhata saka sumber kapustakan, uga sumber kang dikumpulake sadurunge utawa sawise panaliten. Ing perangan iki panliti nduweni usaha mangerteni literatur-literatur ngenani perangan sing gegayutan karo objek panliten.

Tata Cara Njlentrehake Dhata

Kanggo ngolah dhata supaya ngasilake asil panliten kang rinci lan jangkep, panulis ngandharake kanthi tahap-tahap ing ngisor iki:

Tahap Verifikasi

Dhata kang wus dikumpulake dipilah-pilah miturut bahan panliten. Ing panaliten iki ngandharake ngenani Werna Basa adhedhasar werna basa, alih kode, lan campur kode. Dhata kang wus dikumpulake mau kudu ngandhut kabeh unsur kasebut supaya bisa diandharake kanthi gamblang (jelas) saengga nggampangake anggone proses analisis. Pamilihan dhata digunakake kanthi cara milah-milah dhata sing ana gayutane karo kebutuhan ing analisis panaliten iki.

Tahap *klasifikasi* lan *kodifikasi* dhata.

Ing tahap iki panulis nyeleksi sakabehe dhata. Dhata-dhata kang ora ana gegayutane karo undering panaliten disisihake (ora digunakake). Dhata-dhata kang ana gegayutane karo undhering panaliten yaiku ngenani wujud wernane basa, alih kode, lan campur kode, kang digunakake sajrone siaran RRI Surabaya didhewekake. Banjur dhata-dhata kasebut *diklasifikasi* miturut undering panliten supaya mengko gampang anggone ngolah dhata. Dhata

ngenani wernane basa diklasifikasi dhewe, dhata ngenani alih kode diklasifikasi dhewe.

Tahap ngolah dhata

Sawise dhata diklasifikasi, dhata diolah miturut undhering panaliten. Ing tahap iki panulis ngolah dhata kang arupa basane paraga sajrone siaran Pedesaan RRI Surabaya. Dene kepriye anggone panulis ngolah dhata supaya bisa mangsuli undhering panaliten bisa jrone ing bab sabanjure, yaiku ing bab pratelan asiling panaliten Wernane Basa saSiaran Pedesaan RRI Surabaya.

Tata Cara Nyuguhake Asil Dhata

Tahap penyajian iki minangka upaya panulis anggone nlti, menehi asile analisis, ing wujud laporan tertulis apa-apa kang wus dikasilake saka pakaryan analisis khusus wernane basa. Penyajian asil analisis dhata ing panaliten iki yaiku analisis informal. Sudaryanto (1993, 144-145) ngandharake analisis informal yaiku analisis dhata kang nggunakake rumusan-rumusan tembung-tembung biasa. Mula saka iku, asil analisis dhata diandharake kanthi pengklasifikasian kanthi cara menehi kode-kode ing dhata kang migunakake tembung-tembung kang sarujuk karo jinis perkara ing panaliten.

Asil analisis dhata minangka tembung-tembung diandharake kanthi pengklasifikasian kanthi cara ,menehi kode-kode ing dhata migunakake wernane basa, campur kode/alih kode. Panjlentrehe asil analisis dianakake kanggo deskripsikake wangsuln marang perkara kang wus ditliti kang sarujuk karo tujuwan ing panaliten iki, yaiku oleh deskripsi panganggone wernane basa, campur kode/alih kode basa sajrone siaran Pedesaan RRI Surabaya.

ANDHARAN LAN JLENTREHAN DHATA SARTA DHISKUSI ASIL PANLITEN

Isine bab iki ngenani ragam basa sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya, alih kodhe kang ana sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya, lan campur kodhe kang dumadi sajrone Siaran

Pedesaan RRI Surabaya. Luwih cethane ngenani perangan kasebut bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

Ragam Basa

Siaran pedesaan RRI Surabaya nggunakake ragam basa miturut kebutuhane. Siaran Pedesaan RRI Surabaya iki, minangka wadhah kanggo paraga ngandharake topik kang arep dibahas ing sawijine siaran. Ing ngisor iki bakal diandharake cara panganggone Basa Jawa sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya kang wis ditemoake panulis.

Basa Jawa

Basa Jawa minangka basa sabendinan kang lumrah digunakake dening warga masyarakat Surabaya uga ditemokake sajrone Siaran Pedesaan RRI Surabaya. Basa Jawa kang ditemokake yaiku basa Jawa ngoko lugu, basa Jawa ngoko alus, basa Jawa krama lugu, basa Jawa krama alus, lan basa Jawa dhialek Surabaya. Luwih cethane ngenani perkara kasebut bakal diandharake ing ngisor iki.

Basa Jawa Ngoko Lugu

Ngoko lugu yaiku awujud undha-usuk basa kang akeh tembung awujud ngoko lan ora ana tetembungan saka wernane basa liyane kayata krama utawa krama inggil. Kayata pethikan ing ngisor iki.

Dhata (1)

P1 : pak . pak .. sumpek aku ngene iki!

P2 : lapo se koen iku! Ngroweng ae ket mau takrungokno.

P3 : sumpek aku ndelok telo iki, bendino mangan iki ae.

P3 : ngucapo syukur awakmu iku, wong gak melok nandur ae lo.

(Rekaman siaran tanggal 02/10/2017"Manfaat Singkong")

Saka dhata ing dhuwur nuduhake yen P1 pacaturan karo P2 nggunakake basa ngoko, dideleng saka tembung "aku" "ndelok" "mangan" kang ana ing njero pacaturan antarane P1 lan P2. Nuduhake kahanan kang

dhuweni sipat *santai* ora kaiket kahanan kang sipate wigati. Dhata kasebut uga nuduhake salah sawijine ragam basa ngoko amarga dianggep karo panutur luwih bisa ditrima ing masyarakat lan luwih bisa dimangerteni karo mitra tutur. yaiku wong sing ngrungoake. Ragam basa ngoko kang digunakake dening pangripta nduweni sipat sing umum yaiku bisa dirungoake dening pamireng tanpa nggateake umur lan status sosial.

Basa Jawa Ngoko Alus

Tingkat Antya iki bisa ditemokake tembung-tembung ngoko sing kecampuran krama lan sebageyan krama inggil utawa krama andhap. Afiks sing digunakake yaiku afiks ngoko, kaya pethikan-pethikan ing ngisor iki.

Dhata (9)

P1 : Jan jane sampeyan iki kena ngapa ta mbak ?

P2 : Bingung aku dek, hla kepriye. Wong jam yahmene bapak rung teka saka kantore. Mengko gek ana apa-apa ing dalan

P1 : Ora -ora mbak, wis ta sampeyan aja mikri elek dhisik. Bapak isih ning kantor, mbokmenawa isih rapat.

(Rekaman siaran tanggal 10/10/2017 "Manfaat kulit pisang")

Dhata ing dhuwur kalebu wernane basa adhedhasar panganggone nggunakake ngoko alus. Merga basa kang digunakake ing pacaturan kasebut yaiku ngoko kacampuran krama andhap. Kayata tembung "sampeyan" kang ana ing pethikan dhuwur kasebut, yen basa ngoko nggunakake tembung 'kowe'. Ananging ing kene wis kacampuran karo basa krama andhap utawa madya. Dadi wernane basa kang digunakake bisa luwih alus tinimbang ngoko lugu.

Yen dideleng saka pethikan pacaturan kasebut, paraga siji lan paraga liyane dhuweni unggah-ungguh basa kang ditrepake ing kaluwargane. Swasanane akrab, ananging nggunakake watesan

awujud umur. Yen ngoko lugu iki, wong sing luwih enom pacaturan karo wong sing luwih tuwa ananging isih sapada. Umure ora beda adoh karo sing luwih tuwa. Nanging, basane luwih ngajeni lan alus.

Krama Alus

Krama alus yaiku tingkat sing paling sopan lan kurmat. Biasane digawe dening wong kapisan tumrap wong kapindo sing nduweni kelas *sosial* dhuwur utawa dikurmati. Ukarane ngandhut tembung-tembung lan imbuhan krama sarta ngandhut krama inggil utawa krama andhap. Kayata pethikan-pethikan ing ngisor iki.

Dhata (21)

P1 : Bu, njenengan napa ngersaaken lombok hlo, niki kula kalawau mundhut gek kadose kok kekathahen.

P2 : Ee .. hlakok kula njenengan tawani Lombok ta Buk, nggih purun ta. Hehe

P1 : Hehehe inggih yen ngaten Bu, kula pundhute wonten kulkas riyen.

P2 : nggih Bu, njenengan kok nggih mundhut kathah, wong boten wonten ingkang remen pedhes ngaten hlo.

P1 : Kala wau badhe mundhut Lombok abrit ingkang ageng Bu, hla kula klentu Lombok alit.

(Rekaman siyaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Dhata ing ndhuwur nuduhake yen anane werna basa Jawa awujud krama alus, merga basa sing digunakake sajrone pacaturan kasebut nggunakake basa krama alus. Kaya pethikan pacaturan ing dhuwur. Nanging isih ana saperangan kacampuran krama lugu. Krama alus arupa tingkatan sing paling dhuwur lan digunakake supaya ngurmati wong sing diajak pacaturan, merga durung kenal utawa tingkat sosiale luwih dhuwur. Werna basa awujud krama alus ing kene dhuweni teges kanggo

ngurmati lan katon sopan nalika guneman antarane paraga.

Dhialek Surabaya

Dialek surabaya dadi salah sawijine werna basa kang akeh banget ana ing siaran pedesaan RRI Surabaya, merga pamireng RRI Surabaya ora adoh saka tlatah surabaya lan sakiwa tengene. Kayata Mojokerto, Sidoarjo lan Sapanunggalane. Dialake surabaya yaiku salah sawijine basa sabendina kang digawe ing tlatah Surabaya lan uga dadi ciri khas utawa titikan siaran pedesaan RRI Surabaya. Bisa dideleng ana ing pethikan ing ngisor iki.

Dhata (31)

P1 : Nangdi rek, arek iki rek, karepku tak kon ngunduhi sereh arene, eman timbang tuku nang pasar. Soale sereh e ndadi are, eman timbang dijupuki wong.

P2 : Buk, alapo ?

P1 : He, Tok! Iki lo lading, jukukono sereh nang kebon mburi ilo Tok, eman timbang dijukuki wong.

P2 : Alah mbok, riko mbarek bapak iki kok cik e senengmen se ngongkon anake iki soroh.

(Rekaman siyaran tanggal 04/10/2017 “Manfaat minuman secang”)

Dhata ing dhuwur nuduhake yen dhuweni werna basa dialek surabaya, merga basa kaya ing dhuwur kasebut wis ora asing kanggone wong surabaya asli. Tuladhane tembung “are” biyasa diomongake wong surabaya, kaya ing dhata kasebut, “ndadi are” nuduhake yen sereh e akeh banget. Ora mung kuwi tembung “alapo?” uga narik kawigaten merga biyasane yen ing Jawa lumrahe nggunakake basa “nyapo”, “kena ngapa” lan sapiturute.

Dhata kasebut uga nuduhake werna basa dialek surabaya kayata “riko” kang dhuweni teges “awakmu” utawa “kowe”. Tembung “mbarek” uga dadi cirikhas dialek surabaya kang dhuweni teges “karo” utawa “lan”. Yen

tembung ‘‘kok cik e ‘‘ biyasane digunakake kanggo swasana mbangetake kedadeyan. ‘‘kok cik e ‘‘ dhuweni teges ‘‘kok kebangeten men’’ dialek surabaya iki yen dirungokake ing wong kang manggon ing kulonan krasa ora kepenak, amarga basa-basa iki mung diucapake wong kang manggon ana ing sakiwatengene Surabaya.

Basa Indhonesia

Basa Indhonesia minangka basa nasional kang digunakake ing Indhonesia uga ditemokake penganggone sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane ing ngisor iki.

Dhata (36)

P1 : Jadi saya diterima atau tidak Pak?

P2 : Ditunggu saja ya mas. Nanti dikabari

P1 : kira-kira pengumumannya kapan?

P1 : Kurang lebih satu minggu sudah ada keputusan.

P2 : Siap pak. Saya tunggu kabar baiknya.

(Rekaman siaran tanggal 19/10/2017 ‘‘Beras Merah’’)

Dhata ing ndhuwur nduduhake yen cecaturan antara P1 lan P2 nggunakake basa Idhonesia. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening kekarone. Tembung-tembung kang digunakake dening kekarone kabeh kalebu tembung basa Indhonesia.

Sasana kang dumadi sajrone pacaturan kasebut bisa diarani *serius*. Pacaturan kasebut nduduhake yen ana pawongan kang lagi cecaturan ngrembag perkara penggaweyan. Penganggone basa Indhonesia sajrone pacaturan amarga umume menawa pawongan lagi nglamar kerja pancen nggunakake basa Indhonesia.

Alih Kode

Alih Kode yaiku owahing basa pacaturan nanging ora mung owahing basa siji ing basa liyane, nanging uga saka ragam basa,

antardialek, lan uga antar basa kang kawatesan saukara. Ana saperangan alasan utawa panyebab alih kode yaiku (1) nyetir ukara liya, (2) wicara ora langsung, (3) malihing status, (4) ora bisa nguwasai basa tartamtu, (5) *pengaruh* saka ukara sadurunge, (6) kahanan wicara, (7) kendone penguwaane awak, (8) panyebab topik omongan, (9) lawan omong, (10) lagi sandiwara. Sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya iki, akeh ditemoake alih kode, alih kode sajrone pacaturan kaperang dadi loro, yaiku Alih kode *intern* lan alih kode *ekstern*.

Alih Kode Intern

Alih kode *intern* yaiku alih kode sing gahthuk karo basane dhewe, tuladhane yaiku saka basa Indonesia menyang basa Jawa utawa sawalike. Wujud alih kode ing siaran pedesaan RRI Surabaya yaiku kaya pethikan ing ngisor iki.

Basa Jawa Ngoko Lugu – Basa Jawa Ngoko Alus

Alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa ngoko alus ditemokake sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (37)

P1 : Menang apa kalah mau bengi?

P2 : Apa se?

P1 : Halah gak sah gaya ngunu.

P1 : Hlo Pak Yo. Saking pundi niki wau?

P3 : Saka Samsat Mas.

P1 : Perpanjang napa?

P3 : Iya Mas. Wis ket mau ta?

P1 : Nembe teka pak

(Rekaman siaran tanggal 19/10/2017 ‘‘Beras Merah’’)

Dhata ing ndhuwur nduduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa ngoko alus. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P1. Kawitane, P1 nggunakake basa Jawa ngoko lugu nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut

bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko lugu. Tembung-tembung kasebut kayata tembung “apa”, “mau”, “bengi”, lan “ngono”.

Nalika ana P3 teka, P1 banjur nggunakake basa Jawa ngoko alus. perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko lan krama. Tembung “saking” lan “wau” kalebu tembung basa Jawa krama, dene tembung “napa” lan “niki” kalebu basa Jawa madya, dene tembung “teka” kalebu tembung basa Jawa ngoko.

Basa Jawa Ngoko Lugu – Basa Jawa Krama Lugu

Alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa krama lugu ditemokake sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (40)

P1: Jupuken nang sandhinge gawang.

P2 : Oke.

P3 : Golek kringet mas?

P1 : Inggih Pak. Panjenengan kok sampun mantuk?

P3 : Iki lak dina Setu se mas.

(Rekaman siyaran tanggal 19/10/2017 “Beras Merah”)

Dhata ing ndhuwur nduduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa krama lugu. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P1. Kawitane, P1 nggunakake basa Jawa ngoko lugu nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko lugu. Tembung-tembung kasebut kayata tembung “Jupuken”.

Nalika ditakoni P3, P1 mangsuli nggunakake basa Jawa krama lugu. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa madya lan krama. Tembung “panjenengan” kalebu tembung basa Jawa krama, dene tembung “mantuk” kalebu tembung basa Jawa madya.

Basa Jawa Krama Lugu – Basa Jawa Ngoko Lugu

Alih kodhe saka basa Jawa krama lugu menyang basa Jawa ngoko lugu ditemokake sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (46)

P1 : Mas, njenengan ki putrane Pak Sulis napa?

P2 : Inggih Bu leres.

P1 : Hlo lak bener ta.

P3 : Iha aku gak ngerti e

P1 : Gak ngerti kok ngeyel.

(Rekaman siyaran tanggal 18/10/2018 “Budidaya iwak wader”)

Dhata ing ndhuwur nduduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa krama lugu menyang basa Jawa ngoko lugu. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P1. Kawitane, P1 nggunakake basa Jawa ngoko alus nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa madya lan basa Jawa krama. Tembung “njenengan” lan “napa” kalebu tembung basa Jawa madya., dene tembung “putra” kalebu tembung basa Jawa krama.

Nalika cecaturan karo P3, P1 nggunakake basa Jawa ngoko lugu. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu

tembung basa Jawa ngoko. Tembung-tembung kasebut kayata “ora”, “bener”, lan “wis” .

Basa Jawa Ngoko Lugu – Basa Jawa Dhialek Surabaya

Alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa dhialek Surabaya ditemokake sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (49)

P1 : Iki mau dina apa ya?

P2 : Dina Minggu.

P3 : Lali dina iku jane kakehan dhuwit apa yakapa?

P1 : Menenga koen iku! Nyaut wae kayak listrik.

(Rekaman siyaran tanggal 18/10/2018 “Budidaya iwak wader”)

Dhata ing ndhuwur nduduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa ngoko lugu menyang basa Jawa dhialek Surabaya. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P1. Kawitane, P1 nggunakake basa Jawa ngoko lugu nalika takon marang P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko. Tembung-tembung kasebut kayata “iki”, “mau”, “dina” “apa”, lan “ya”.

Nalika nanggepi omongane P3, P1 nggunakake basa Jawa dhialek Surabaya. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya. Tembung-tembung kasebut kayata “koen” lan “iku”.

Basa Jawa Ngoko Alus – Basa Jawa Dhialek Surabaya

Alih kodhe saka basa Jawa ngoko alus menyang basa Jawa dhialek Surabaya ditemokake sajrone pacaturan ing siaran

pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (52)

P1 : Ngerti Jandi anake Sarjito?

P2 : Sing semiran niku ta?

P1 : Iya. Jare bar kecekel pulisi.

P2 : Hlo nggih ta?

P3 : Yakapa se koen iku. Nang endi ae gak ngerti kabar.

P2 : Hlo temen gak ngerti blas aku.

Suwi gak tau gumbul areke.

(Rekaman siyaran tanggal 18/10/2018 “Budidaya iwak wader”)

Dhata ing ndhuwur nduduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa ngoko alus menyang basa Jawa dhialek Surabaya. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P2. Kawitane, 2 nggunakake basa Jawa ngoko lugu nalika cecaturan karo P1. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P2 marang P1. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko lan basa Jawa madya. Tembung “sing” lan “ta” kalebu tembung basa Jawa ngoko, dene tembung “niku” kalebu tembung basa Jawa madya.

Nalika P3 melu cecaturan, P2 banjur nggunakake basa Jawa dhialek Surabaya anggane ngomong. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P2 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya. Tembung-tembung kasebut kayata “temen”, “arek” lan “gak”.

Basa Jawa Dhialek Surabaya – Basa Jawa Ngoko Alus

Alih kodhe saka basa Jawa dhialek Surabaya menyang basa Jawa ngoko alus ditemokake sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (54)

P1 : Ndungaren rokokmu kok enak. Bar menang totoan ta?

P2 : Rokok padha-padha penyakite wae ya milih sing enak.

P1 : Wenak omongane arek iki.

P3 : Mas, nyambut koreke.

P1 : Nggih niki mas.

P3 : Suwun mas

P1 : Iya mas. Ajeng nang sekolahan ta?

P3 : Iya mas. Kesuken makane rokokan dhisik.

(Rekaman siyaran tanggal 18/10/2018 “Budidaya iwak wader”)

Dhata ing ndhuwur nuduhake dumadine alih kodhe saka basa Jawa dhialek Surabaya menyang basa Jawa ngoko alus. Kedadeyan kasebut ana ing pocapane P1. Kawitane, P1 nggunakake basa Jawa dhialek Surabaya nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya. Tembung-tembung kasebut kayata “ndungaren” lan “arek”

Nalika dijak cecaturan karo P3, P1 nggunakake basa Jawa ngoko alus. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 marang P3. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kalebu tembung basa Jawa ngoko lan basa Jawa madya. Tembung “iya” kalebu tembung basa Jawa ngoko, dene tembung “nggih” lan “ajeng” kalebu tembung basa Jawa madya.

Basa Jawa – Basa Indhonesia

Wujud alih kode *intern* ing siaran pedesaan RRI Surabaya liyane yaiku alih kode basa Jawa menyang basa Indonesia. Wujud alih kode saka basa Jawa menyang basa Indonesia iki bisa dideleng saka pethikan pacaturan ing ngisor iki.

Dhata (56)

P1 : Aku sakjane males hlo pak belajar pertanian, ya maaf saja hlo aku

kan lulusan sarjana komunikasi pak, dulu kan belajarnya engga pertanian.

P2 : Ya ora ngunu Ndhuk, kan apa wae lulusane. Kawruh bab ngene iki kanya penting kanggomu.

P1 : Mosok sampeyan kepengin anake dadi wong tani pak? Bekerja tidak sesuai lulusannya?

P2 : Ya ora Ndhuk, ning paling ora kawruh iki bisa dadi sangu suk yen kowe dhuwe latar amba gek kok tanduri apa wae saksenengmu.

P1 : Ahh. . Males ah aku Pak. Isin karo kanca-kancaku mosok ak kerjannya tandur.

(Rekaman siyaran tanggal 07/10/2017”Manfaat makan taoge kacang hijau”)

Dhata ing dhuwur nuduhake anane alih kode *intern* basa Jawa menyang basa Indonesia kanthi ukara “ Aku sakjane males hlo pak belajar pertanian” menyang basa Indonesia “ ya maaf saja hlo aku kan lulusan sarjana komunikasi pak, dulu kan belajarnya engga pertanian”. Pacaturan kasebut kapethik saka salah sawijine topik siaran pedesaan kang lagi wae mbahas ngenani bab pertanian. Pethikan ing ndhuwur nuduhake alih kode saka Jawa menyang Indonesia amarga kepingin nuduhake status sosial yang didhuweni dening P1 minangka sarjana Komunikasi.

Basa Jawa Dhialek Surabaya – Basa Indonesia

Wujud alih kode *intern* kang ana ing siaran pedesaan RRI Surabaya yaiku alih kode dialek Surabaya menyang basa Indonesia. Wujud alih kode iki bisa dideleng saka tuladha ing ngisor iki.

Dhata (63)

P1 : Aku mbarek riko iku hlo wis gandeng mrana-mrene, tolonglah pikirkan lagi Mas ?

P2 : Wista Dhek, aku wis manteb.
Pokoke aku kudu budhal nang
Malaysia.

P1 : Hlah terus hubungane kene iki kek
apa Mas ?

P2 : Ya tulung, mangertenono dhewe!

(Rekaman siyaran tanggal 03/10/2017
“Budidaya kroto”)

Dhata kasebut nuduhake alih kode
dialek surabaya menyang bass Indonesia. Bisa
dideleng saka ukara “aku mbarek riko iku hlo
wis gandeng mrana-mrene” banjur menyang
basa indonesia “tolonglah pikirkan lagi mas?”.
Saka pacaturan iki nduweni teges yen P1
kepengin menehi penjelasan supaya P2 bisa
mangerteni apa kang dadi karepe, panggunane
basa Indonesia nuduhake supaya diwelasi lan
supaya mitra tuture mangerteni apa kang dadi
karepe.

Ora kabeh mitra tutur yen diwenahi basa
Indonesia bisa mangerti, ning sawalike. Ing
swasana tartamtu pamicara kudu mangerteni
kepriye mitra tutur kang diajak pacaturan. Kaya
tuladha ing dhuwur. P2 sepisan wae ora
nggunakake basa Indonesia kanggo mangsuli.
Kuwi uga bisa negesi yen dheweke ora seneng
nggunakake basa Indonesia. Ananging,
kedadeyan kaya mangkene uga lumrah ana ing
urip masyarakat. Mula saka kuwi, alih kode
saka dialek Surabaya uga asring digunakake ing
wilayah RRI, amarga tlatah radio iki lan
pamireng uga akeh saka surabaya lan
sakiwatengene. Werna basa alih kowe iki
nduweni teges kang beda-beda. Manut karo
panggonan utawa kang diajak pacaturan. Alih
kodhe saka basa Jawa dhialek Surabaya
menyang basa Indhonesia sajrone pacaturan ing
siaran pedesaan RRI Surabaya sabanjure kaya
ing ngisor iki.

Basa Indhonesia – Dhialek Surabaya

Wujud alih kode intern ing siaran
pedesaan RRI Surabaya liyane yaiku alih kode

saka basa Indonesia menyang Dialek Surabaya
yaiku kaya tuladha ing ngisor iki.

Dhata (65)

P1 : Koen iku Tok, Atok ancene tidak
mengerti yang diinginkan makmu
iki kok !

P2 : ada apa se mak ada apa ? peno iki
lapo se mak ? lapo ??

P1 : Aku iki pijetono Le, anak
gantengnya emak! Rasane sirahku
iki pusing tujuh keliling

P2 : atasane njaluk pijet ae hlo, gak
kathik mberok-mberok poo se
mak. Isin dirungokno tangga

P1 : wis age aja kakean omong Tok,
gregeten aku !

(Rekaman siyaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat
cabe jawa”)

Dhata ing dhuwur nuduhake anane alih
kode saka indonesia menyang dialek surabaya
bisa dideleng saka pethikan “ ada apa se mak
ada apa ?” banjur menyang dialek surabaya
“peno iki lapo se mak? Lapo ?” nuduhake yen
pacaturan kuwi dumadi saka rong basa, yaiku
basa Indonesia lan Dialek surabaya. Tembung
“peno” nduweni teges “kowe”lan iki wis
umum diucapake ing saben dinane warga
surabaya lan sakiwa tengene.

Alih kode saka indonesia menyang
dialek Surabaya iki ora sepira akeh ing panliten
iki, nanging sawalike. Mengko bakal
diandharake ing sub bab sabanjure. Bab wigati
kang kudu dimangerteni yaiku ragam basa apa
bae yen diucapake kanthi pangucapan sing apik
mengko bakal nduweni teges kang apik.

Campur Kodhe

Campur kodhe yaiku penganggone
tembung-tembung saka maneka werna basa
nalika cecaturan. Sajrone cecaturan ing siaran
pedesaan RRI Surabaya ditemokake campur
kodhe *intern* lan campur kodhe *ekstern*. Luwih
cethane ngenani perangan kasebut bakal
dijlentrehake ing ngisor iki.

Campur Kodhe Intern

Campur kodhe *intern* yaiku penganggone tembung-tembung saka wernane basa kang asipat basa dhaerah lan basa *nasional*. Penganggone campur kodhe *intern* sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

Basa Jawa – Basa Jawa Dhialek Surabaya

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Jawa dhialek Surabaya ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (66)

P1 : Arek endi se kuwi kok aku gak tau ngerti?

P2 : Omahe dhaerah Pakis. Nek dolan mesthi mreng.

P1 : Kok adoh temen.

P2 : Iya kancaku kawit SMP nganti SMA arek iku.

P1 : Owalah pantes.

(Rekaman siaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P1 lan P2 padha-padha nggunakake tembung-tembung basa Jawa lan basa Jawa dhialek Surabaya nalika cecaturan. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara-ukara kang diucapake dening P1 lan P2. Ukara kapisan kang diucapake dening P1 yaiku “Arek endi se kuwi kok aku gak tau ngerti”. Tembung “endi”, “kuwi”, “aku”, “tau”, lan “ngerti” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “arek” kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya. Sabanjure ana ukara “Kok adoh temen”. Tembung “adoh” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “temen” kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya.

Penganggone tembung basa Jawa lan basa Jawa dhialek Surabaya dening P2 bisa dideleng sajrone ukara “Iya kancaku kawit SMP nganti SMA arek iku”. Tembung “iya”, “kancaku”, “kawit”, lan “nganti” kalebu tembung-tembung basa Jawa, dene tembung

“arek”, lan “iku” kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya.

Basa Jawa – Basa Indhonesia

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Indhonesia ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (67)

P1 : Arep nyang endi hlo kok bawa kotakan?

P2 : Pasar grosir.

P1 : Sampeyan lewat iki ae, dalan sebelah gang iki lurus, nganti pertigaan, belok kiri, gang pertama belok kanan. Sepi nek yahmene dalane aman saka macet.

P2 : Iya ta? Aku durung tau lewat kunu.
(Rekaman siaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P1 nggunakake tembung basa Jawa lan tembung basa Indhonesia nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Ukara kapisan yaiku “Arep nyang endi hlo kok bawa kotakan”. Tembung “arep”, “nyang”, lan “endi” kalebu tembung-tembung basa Jawa, dene tembung “bawa” lan “kotakan” kalebu tembung basa Indhonesia.

Sawise kuwi ana ukara “Sampeyan lewat iki ae, dalan sebelah gang iki lurus, nganti pertigaan, belok kiri, gang pertama belok kanan”. Tembung “sampeyan”, “iki”, “wae”, dalan”, lan “nganti” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “lewat”, “sebelah”, “lurus”, “pertigaan”, “belok”, “kiri”, “pertama”, lan “kanan” kalebu tembung basa Indhonesia. Ukara kang pungkasan yaiku “Sepi nek yahmene dalane aman saka macet”. Tembung “nek”, “yahmene”, lan “dalane” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “aman” lan :macet kalebu tembung basa Indhonesia.

Campur kodhe antarane basa Jawa lan basa Indhonesia kang ana sajrone pacaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya sabanjure ing ngisor iki.

Basa Jawa Dhialek Surabaya – Basa Indhonesia

Penganggone tembung basa Jawa dhialek kang digandhengi tembung basa Indhonesia ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (69)

P1 : Arek iku berbakti nang ayah mamae jan gak umum

P2 : Iya ta?

P1 : Hlo temen. Ngunu arek iku.

P2 : Gak koyok mase ya.

(Rekaman siyaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P1 nggunakake tembung basa Jawa dhialek Surabaya lan tembung basa Indhonesia nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara kang diucapake dening P1 marang P2. Ukara kapisan yaiku “Arek iku berbakti nang ayah mamae jan gak umum”. Tembung “arek”, “iku”, lan “gak” kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya, dene tembung “ayah” lan “mama” kalebu tembung basa Indhonesia. Ukara sabanjure yaiku “Hlo temen. Ngunu arek iku”. Tembung-tembung kang ana sajrone ukara kasebut kabeh kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya.

Basa Jawa – Basa Jawa Dhialek Surabaya – Basa Indhonesia

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Jawa dhialek Surabaya lan Indhonesia ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (70)

P1 : Kira-kira kapan marine?

P2 : Gak sah kawatir, arek-arek iki kerja cepet kok, besok siang paling suwi mari

P1 : Temen lho ya. Soale aku ya njanjeni wong.

P2 : Siap siap

(Rekaman siyaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P2 nggunakake tembung basa Jawa, basa Jawa dhialek Surabaya lan tembung basa Indhonesia nalika cecaturan karo P1. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara “Gak sah kawatir, arek-arek iki kerja cepet kok, besok siang paling suwi mari”. Tembung “iki”, “suwe”, lan “mari” kalebu tembung basa Jawa, tembung “gak” lan “arek” kalebu tembung basa Jawa dhialek Surabaya, dene tembung “kawatir”, “besuk”, lan “siang” kalebu tembung basa Indhonesia.

Campur Kodhe Ekstern

Campur kodhe *ekstern* yaiku penganggone tembung-tembung saka wernane basa dhaerah lan utawa basa *nasional* kang digandhengake tembung saka basa manca. Penganggone campur kodhe *ekstern* sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya bakal dijlentrehake ing ngisor iki.

Basa Jawa – Basa Inggris

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Inggris ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (71)

P1 : Oke takterna sesuk esuk.

P2 : Taklunasi nang omah wae ya.

P1 : Gampang nek perkara iku.

(Rekaman siyaran tanggal 05/10/2017 “Manfaat cabe jawa”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P1 nggunakake tembung basa Jawa lan tembung basa Inggris nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake

kanthi anane ukara “*Oke* takterna sesuk esuk”. Tembung “takterna”, “sesuk”, lan “esuk” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “*oke*” kalebu tembung basa Inggris.

Basa Jawa – Basa Arab

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Arab ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (72)

P1 : Anakmu sida sekolah nang endi?

P2 : *Alhamdulillah*, ketrima neng SMK Mojoagung.

P1 : Hlo kok pinter gak kayak bapake.

P2 : Nurun ibuke kok.

(Rekaman siyaran tanggal 08/10/2017 “Manfaat kulit pisang”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P2 nggunakake tembung basa Jawa lan tembung basa Arab nalika cecaturan karo P1. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara “*Alhamdulillah*, ketrima neng SMK Mojoagung”. Tembung “ketrima” lan “neng” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “*Alhamdulillah*” kalebu tembung basa Arab.

Basa Jawa – Basa Cina

Penganggone tembung basa Jawa kang digandhengi tembung basa Cina ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (74)

P1 : Sing iki pira?

P2 : Sik tak takokna *Kokone*.

P1 : Masak ora apal.

(Rekaman siyaran tanggal 08/10/2017 “Manfaat kulit pisang”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P2 nggunakake tembung basa Jawa lan tembung basa Cina nalika cecaturan karo P1. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara “Sik tak takokna *Kokone*”.

Tembung “sik”, “tak”, lan “takokna” kalebu tembung basa Jawa, dene tembung “*koko*” kalebu tembung basa Cina.

Basa Indhonesia – Basa Inggris

Penganggone tembung basa Indhonesia kang digandhengi tembung basa Inggris ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (75)

P1 : *Kemarin kan sudah ya DPnya. Jadi kurangnya berapa?*

P2 : *Dua juta tiga ratus.*

(Rekaman siyaran tanggal 08/10/2017 “Manfaat kulit pisang”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P1 nggunakake tembung basa Indhonesia lan tembung basa Inggris nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara “*Kemarin kan sudah ya DPnya*”. Tembung “*kemarin*”, “*kan*”, “*sudah*”, lan “*nya*” kalebu tembung basa Indhonesia, dene tembung *DP* kalebu tembung basa Inggris.

Basa Indhonesia – Basa Arab

Penganggone tembung basa Indhonesia kang digandhengi tembung basa Inggris ditemokake sajrone cecaturan ing siaran pedesaan RRI Surabaya. Dhata lan jlentrehane kaya ing ngisor iki.

Dhata (75)

P1 : *Tambah banyak ya Bah stoknya.*

P2 : *Alhamdulillah, modal hutang Pak.*

(Rekaman siyaran tanggal 08/10/2017 “Manfaat kulit pisang”)

Saka dhata ing ndhuwur bisa dimangerteni yen P2 nggunakake tembung basa Indhonesia lan tembung basa Arab nalika cecaturan karo P2. Perkara kasebut bisa kabuktekake kanthi anane ukara “*Alhamdulillah, modal hutang Pak*”. Tembung “*modal*” lan “*hutang*” kalebu tembung basa Indhonesia, dene tembung “*Alhamdulillah*” kalebu tembung basa Arab.

PANUTUP

Dudutan

Dudutan kang bisa dijupuk saka andharan ing dhuwur yaiku anane werna basa jawa lan wujud alih kodhe lan campur kodhe ana ing sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya. Werna basa jawa kang diandharake ana ing panliten iki yaiku werna basa jawa. Kang kaperang dadi loro, yaiku basa jawa ngoko lan basa jawa krama. Werna basa ngoko kaperang dadi loro, yaiku ngoko lugu lan ngoko alus. Dene werna basa krama, kaperang dadi loro, yaiku krama lugu lan alus.

Dene wujud basa kang ana ing sajrone panliten iki yaiku alih kodhe lan campur kode. Saka andharan ing dhuwur akeh werna basa kang digunakake sajrone siaran pedesaan RRI Surabaya, bisa kanggo pasinaon lan uga bisa dadi piwulang pamireng.

KAPUSTAKAN

Adipitoyo, Sugeng. 1996. ‘‘Wernane Basa Jawa lan Krida Olahe Basa Ing Masyarakat Surabaya’’ ing I *Majalah Prasasti* No. 22 hal 31-57. Surabaya: Fakultas Bahasa dan Seni Unesa

Basir, Udjang Pr.M. 2002. *Isosiolinguistik* (Pengantar Kajian Tindak Berbahasa). Surabaya: Unesa University Press.

Chaer, Abdul & Leonie Agustina. 2004. *Sosiolinguistik (edisi revisi)*. Jakarta: Rineka Cipta

Kartomihardjo, Soeseno. 1998. *Bahasa Cermin Kehidupan Masyarakat*. Jakarta: Depdikbud Direktorat Jenderal Pendidikan Tinggi P2LPTK

Kridalaksana, Harimurti. 1984. *Kamus Linguistik* (Edisi Kedua). Jakarta: Gramedia

Nababan, P. W. J. 1993, *Sosiolinguistik Sebuah Pengantar*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama

Pateda, Mansoer. 1990. *Sosiolinguistik*. Bandung: Angkasa

Sudaryanto. 1993. *Metode dan Aneka Teknik Analisis Bahasa: Pengantar Penelitian Wahana Kebudayaan Secara Linguistik*. Yogyakarta: Duta Wacana

Sumarsana, 2009. *Sosiolinguistik*. Yogyakarta: *Sabda*

Soepomo, Poedjasoedarma, et.al., 1979. *Tingkat Tutur Bahasa Jawa*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.